

Ebûbekir Kânî'nin Gazellerinde Çiçekler ve Ağaçlar

Sibel ÖKMEN¹, Havva KOÇ²

Ebûbekir Kânî'nin Gazellerinde Çiçekler ve Ağaçlar

Özet

Klasik Türk edebiyatı; yapı gereği, İslam öncesi edebiyatı bünyesinde yer alan sözlü ve yazılı gelenekten beslenen daha sonrasında ferdilik ve kolektif şuurun etkisiyle ivme kazanan edebiyat alanıdır. Klasik Türk Edebiyatı yapı gereği tahayyülün, imgelerin ve mazmunların ağırlıkta olduğu manalar deryasıdır. Bu mana deryası içerisinde geçmişten günümüze kadar toplumun her tabakası tarafından benimsenen ve estetik bir özelliğe sahip olan çiçekler ve ağaçlar; güzellikleri, cezbedici kokuları, şifa verici özellikleri yönünden Klasik Türk Edebiyatı sahasının vazgeçilmez konuları arasında yer edinmektedir. Bir başka deyişle çiçekler; kadınların elbisesine bir renk, tomurcuğundan yapılan bir ilaç, ayrıca kadınlar için bir süs eşyası mahiyeti taşımaktadır. Çiçekler; Türk el sanatlarında, farklı desen ve motiflerde karşımıza çıkmaktadır. Ağaçlar ise insanoğlunun barınmasında, sosyal hayat gereksinimlerini karşılayan bir unsurdur. Klasik Türk edebiyatında şâirlerin yazdıkları beyitlerde geçen çiçekler daha çok şükuf, ezhar ve zehre isimleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte ağaçlar ise dıraht ve şecer isimleri ile görülmektedir. Klasik Türk şâirlerinin kalemlerine konu olan çiçekler ve ağaçlar yer yer mecazi manalarda da ele alınmaktadır. Ortaya konulan bu çalışma ile 18. yy. şâirlerinden mizah yönüyle adından çokça bahsettiren "Ebûbekir Kânî"nin hayatı, edebi kişiliği ve gazellerinde yer alan çiçek ve ağaç unsurları tespit edilmeye çalışılmaktadır. Çalışmanın yöntemine değinilecek olunursa Ebûbekir Kânî divânındaki gazeller titizlikle taranmıştır. Tespit edilen çiçekler arasında gül, lale, reyhan, sünbül ve gonca; ağaçlar olarak da dıraht, tûbâ, serv, çenâr, 'ar'ar ve kâfür isimleri ile beyitler detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Klasik Türk Edebiyatı, Çiçekler, Ağaçlar, Mazmun, Tahayyül

Flowers and trees in the odes of Ebûbekir Kânî

Abstract

Classical Turkish Literature is a field of literature that by its nature is fed by the oral and written literary traditions within pre-Islamic literature and has gained speed under the influence of individuality and collective consciousness. Classical Turkish Literature Structurally speaking, it is a world of meanings, dominated by the imagination, imagery, and propositions. Within that world, flowers and trees, which have been adopted by every segment of the society throughout history and have aesthetic qualities, serve as an indispensable topic for field of Classical Turkish Literature in terms of their beauties, charming scents, and healing properties. In other words, flowers represented colors on women's clothes and drugs made from their buds. For women, they also served as ornamentation. Flowers take the form of different patterns and motifs in Turkish handicrafts and On the other hand, trees provide people shelter and fulfill their social life needs. The general names of the flowers in the couplets written by the poets in Classical Turkish Literature are seen with the names şükuf, ezhar and zehre. Trees were seen with the words dıraht and şecer. Flowers and trees, which are the subject of the pens of classical Turkish poets, are also discussed in metaphorical meanings from time to time. In this study, we attempted to examine the life and literary personality of the 18th century poet Ebûbekir Kânî (often remembered with his great humor), as well as flower and tree elements in his ghazals. If the method of the study is to be mentioned, the ghazals in the Ebûbekir Kânî divan, were meticulously scanned. The couplets are discussed in detail with the names gül, lale, reyhan, sünbül, and gonca among determined flowers as well as tree names dıraht, tûbâ, serv, çenâr, 'ar'ar, and kâfür.

Keywords: Classical Turkish Literature, Flowers, Trees, Proposition, Imagination

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Paper Type: Research Paper

¹ Doktora öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sibel-okmen2017@outlook.com, ORCID: 0000-0001-5172-8622

² Yüksek lisans öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, havvakoc07@icloud.com, ORCID: 0000-0003-0620-2992

Giriş

Klasik Türk şiirinde “çiçek” kaynaklarda farklı isimlerle anılmaktadır. “Çeçek, zehre, zühûr, şükûfe, üşkûfe, ezhar” (Devellioğlu, 2016: 174, 280, 1172, 1316, 1390) gibi isimlerle yer almaktadır. Çiçek, “*Tohumlu bitkilerin, üreme organlarını taşıyan güzel renkli ve ekseri güzel kokulu kısmıdır*” (Ayverdi, 2010: 262). Bir başka kaynağa göre çiçek, insanlığın varoluşundan itibaren yeryüzünü süsleyen unsurlar olarak nitelendirilmektedir (Kaya, 2015: 272). Çiçek, renk ve süs eşyası yönünden kadınların giyim ve takılarında estetik bir unsurdur (Açıl, 2015: 8). Estetik zevk ve süs eşyasının dışında çiçeklerin, hakikî manada şifahi yönlerinin olduğu ve özlerinden ilaçların yapıldığı bilinmektedir. Ağaç ise verdiği meyve ve kutsallık özellikleriyle hayatın sembolüdür (Tanyu, 1988: 456). Klasik Türk edebiyatının beslendiği konular arasında ağaç ve çiçekler yer almaktadır. Bu çalışmada 18. asır şâirlerinden Kânî dîvânının gazellerinde yer alan çiçek ve ağaç unsurları açıklanmaktadır. 18. asırda Mevlevî tarikatına bağlı olan ve Tokat şehrinde dünyaya gelen Kânî, hazır cevaplılık ve şakacı özelliğiyle dönemin dikkat çeken şâirlerindedir (Mengi, 2015: 248; Yakut, Şahin, Oktay, 2017: 290; Necatigil, 2016: 214). Diğer bir kaynağa göre: “*Tokad-ı bihişti- abâddan Ademimiş*” (Naci, Haz. Kurnaz, 1986: 254) şeklindeki ibaresi Tokatlı olduğuna işaret etmektedir. Kânî, devletin çeşitli makamlarında yer edininip, dönemin sadrazamı olan Hekimoğlu Ali Paşa’ya sunmuş olduğu kasidesiyle ün kazanmıştır (Horata, 2009: 89; Şentürk, 2012: 511). “*Bükreş’te bir Romen kızını seven Kânî, bu kızın kendisine Hristiyanlık teklifi üzerine meşhur “kırk yıllık Kânî olur mu yânî” demiş ve onun bu sözü atasözleri arasında dillerde kalmıştır*” (Banarlı, 1983: 751). Kânî nükteyi, şakacılığı ve edebiyata kazandırmış olduğu atasözleri ile önemlidir. Yaşamış olduğu dönemde sadaret makamında olan Yeğen Mehmet Paşa’ya yazmış olduğu mektubuyla idam cezasına hükmedilen Kânî’nin daha sonra cezası affedilmiştir (Şentürk, 2012: 511). Kânî, 1206 tarihinde İstanbul’da vefat etmiştir (Tahir, 2016: 815). Üslup açısından argo kelimeler ve açık seçik ifadelere fazlaca yer verilmektedir (Horata, 2009: 92). Bu çalışmadaki beyitler: “Kânî, Ebûbekir (2017). Kânî Dîvânı (Hz. İlyas Yazar), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.” adlı çalışmasından alınmıştır.

1.Çiçekler

1.1. Gül

Klasik Türk şiirinde gül, şahıs bakımından Hz. Muhammed, din – devlet büyükleri ve sevgili ile ilişkilidir. Edebi sanatlar vasıtasıyla gül, Hz. Muhammed’in ter kokusu, sevgilinin güzellik unsurları, olumlu ve soyut kavramların izahında önemlidir (Bayram, 2007:212). Mitoloji kaynağında gül, “Dikenli ama hoş kokulu bir çiçeğin adı olup pek çok kültürde ölüm ve yeniden doğuş ile ilişkilendirilmiştir. Bu yüzden Romalılar mezarlarını güllerle süslemekteydi. Yahudi mistisizmde gül kabalistik sembollerden birisi olup tanrının 13 özelliğini tanımlarken farmasonlar aşkı ve sırrı üç güllü bir sembolle özdeşleşmiştir” (Öztürk, 2016: 508). Kânî’nin şiirlerinde gül; sevgili ve sevgilinin güzellik unsurları ile bağlantılıdır. Koku yönünden gül, sevgilinin kokusu ve Hz. Muhammed’in kokusudur. Renk bakımından, gül renkli kadehin içindeki şaraba teşbih edilmektedir.

Şâir aşağıda belirtilen beyitte, âşığın gözyaşını çiğ tanesine benzeterek sevgili olarak tasavvur edilen gül çiçeğine ulaşma ümidi içerisinde olduğunu belirtmektedir. Çiğ tanesi, gül ve gül fidanı gibi tabiat unsurları âşığın, sevgilisinin vuslatına nâil olma sabrıyla anlatılmaya çalışılmaktadır.

Güle düşmez mi râh-ı şebnem-i eşküm bu şeb yâ Rabb

Yeşermez mi bu günde gül-bün-i kâmun ‘aceb yâ Rabb

G (8/1)

(Ya Rabb! Bu gece gözyaşımın çiğ tanesinin yolu, güle düşmez mi?
Ya Rabb! Acaba bugün de arzulanan gül fidanım yeşermez mi?)

Gülün koku yönünden ele alındığı aşağıdaki beyitte, gül bahçesinin vazgeçilmez bir öğesi de olduğu belirtilmektedir. Âşık, gülün kokusunun, gül bahçesinde olduğunu bildiği halde iç muhakeme yaptığı görülmektedir.

Derd-i mahabbetüñ eseri cânda mı ‘aceb

Bûy-ı gülüñ fezâ-yı gülistânda mı ‘aceb

G (9/1)

(Muhabbet derdinin izi acaba canda mı? Gülün kokusu gül bahçesinin uçsuz bucaksız aleminde mi acaba?)

Şâir, gül vasıtası ile sevgilinin can bağışlayan dudağına dikkat çekmektedir. Dudak ve gül, renk ve mahiyet bakımından ele alınmaktadır. Âşık, her dem sevgilinin can bağışlayan dudaklarından çıkan öpücöklere hasrettir.

Zebânüm cünbişi-i harf-i recâ-yı vasla nâ-mahrem

Dehânüm lezzet-i gül-bûse-i hûbâna hasretdür

G (35/6)

(Dilim kavuşma ümidinin harfinin eğlencesine yasaktır. Ağzım; güzellerin, gül gibi tatlı öpücüğünün lezzetine hasrettir.)

Klasik Türk şiirinde gül ile ilgili mecâz ve teşbihlerin sonu yoktur. Şâir, âşığın gönlünü; bahçeye, sevgilinin bedeninin nazik ve narinliğini güle teşbih etmektedir.

Ey benim bahçe-i vech-i hasenüm hoş geldüñ

Gülşen-i hüsn-i dilüm gül bedenüm hoş geldüñ

G (108/1)

(Ey benim güzel yüzlü! bahçeme hoş geldin. Gönlümün güzel bahçesi, gül bedenim hoş geldin.)

Gül çoğu kere sevgili ile anılırken aynı zamanda Peygamber Efendimizin teri, kokusuyla da ilişkilidir. Beyitte gül kutsîlik vasfındadır.

O gül kim Hazret-i Hakk reng ü bû virmiş aña ey dil

Dimâguñda sadâkatsüz kokuşmaz añladuk bildük

G (110/5)

(Ey gönül, o gül ki Hz. Allah ona renk ve koku vermiş! Onun zihninden (ağzından) kötü söz çıkmaz, bunu anladık, bildik.)

Gül, renk ve şekil bakımından sevgilinin dudağı ve gül renkli şaraba teşbih edilmektedir. Her ikisinin ortak yönü sarhoş edici özelliğe sahip olmalarıdır.

*Kânî geçilür mi gül-i peymâne vü lebden
Kaçmam hele ben böyle nezâketlü günehten*

G (144/6)

(Ey Kânî dudaktan ve gül kadehinden vazgeçilir mi? Hele ben böyle edepli gınahtan kaçmam.)

Beyitte gül renk bakımından kan ağlamakta olan aşığın gözyaşına benzetilmektedir.

*Eşk-i gül-gûnuma itme taklid
La'l olur mı a münâfıkası*

G (221/2)

(Gül renkli gözyaşımı taklit etme. A münafık la'l olur mu?)

1.2. Lâle

Lâle, Klasik Türk şiirinde sevgilinin yanağına teşbih edilmektedir. Lâlenin ortasındaki siyahlık, sevgilinin yanağını kıskanmasından ötürü sînesinde meydana gelen yaraya teşbih edilmektedir. Şekil bakımından lâle, kadeh gibi tasavvur edilmektedir. (Pala, 2015: 284). Kânî lâle çiçeğini, âşığın gönlünde çıkan yaraya benzetmektedir.

Beyitte sevgilinin aksedilen yüzünü görmek için bekleyen âşığın yaralı gönlü, lale çiçeğinin ortasındaki siyah noktaya benzetilmektedir.

*Tururken 'aks-i rûy-ı yâr mir'ât-ı derûnumda
Açılmaz mı gül-i ümmîd dâg-ı lâle-gûnumda*

G (179/1)

(Sevgilinin yüzünün yansıması, içimde dururken ümit gülü; lâle renkli yaramda, açılmaz mı?)

1.3. Reyhân

Reyhân çiçeği, şekil ve koku bakımından ele alınmaktadır. Klasik Türk şiirinde reyhân, sevgilinin saç ve ayva tüyelerine teşbih edilmektedir (Pala, 2015: 376). Kânî'nin gazelindeki beyitte yer alan reyhân, şekil yönünden sevgilinin saçlarına benzetilmektedir.

Âşığın gönlü, her dâim sevgilinin saçlarına asılı bir şekildedir. Gönlün asılma olayı fesleğen çiçeğinin görünümü ile bağlantılıdır.

Gönlümü gördüm hatuñ mûyında ben âvihte

Şan şikest ta'lik yazmışlardı reyhân üstüne

G (157/2)

(Ben gönlümü saç telinde asılı gördüm. Fesleğen üstüne ünü kırılmış yazısını yazmışlardı.)

1.4. Sünbül

Sünbül, “Yunan mitolojisinde Zephy’in fırlattığı bir disk ile öldürülen bir genç olan Hyakinthus’un kanı adını vereceği bu çiçeğe dönmüştür. Bu olaydan sonra gencin onuruna Apollo tarafından 3 gün süren Hyakinthia festivali düzenlenmiştir” (Öztürk, 2016, 1081). Klasik Türk şiirinde sünbül, koku yönünden saça benzetilmektedir. (Pala, 2015: 414). Kânî'nin gazelindeki beyitte tespit edilen sünbül, sevgilinin saçına teşbih edilmektedir.

Sevgilinin güzellik unsurlarından saçları şekil ve kokusundan ötürü bahçe unsurlarından olan sünbül çiçeği ile izah edilmektedir.

Perişanlık ser-i gîsûña beste bâglardandır

Ki sünbül nev'inüñ hep iştiârı bâglardandır

G (22/1)

(Uzun saçlarına perişanlık kapalı bahçelerdendir. Ki sünbülün yenisinin hep ünlenmesi bahçelerdendir.)

1.5. Gonca

Gonca, açılmamış haliyle tomurcuk şeklindedir. Gonca, sevgilinin ağzı olarak nitelendirilirse de kapalılığından dolayı gülü sakladığı için sırlarla dolu bir

hazinedir (Pala, 2015: 168). Kânî'nin gazelindeki beyitte gonca; sevgilinin güzellik unsurundan olan dudağın kapalı oluşu yönüyle dikkat çekmektedir.

Beyitte gonca, renk ve şekil bakımından sevgilinin dudağına teşbih edilmektedir. Âşık, sevgilisi olan goncanın dudağını istemektedir. Sevgilinin dudağının kapalı olması onu endişelendirmektedir.

*Açılmaz mı disâm-ı âlfâm-ı gonçe-i maksûd
Kalur mı gonçe-i tasvîr-âsâ beste-leb yâ Rabbi
G (8/2)*

(Arzulanan tomurcuğun kırmızı renkli kapağı açılmaz mı? Ya Rabbi dudağı kapalı tomurcuk gibi kalır mı?)

2. Ağaçlar

Dıraht, “ağaç” kelimesiyle açıklanmaktadır (Özön, 1988: 162). Kânî'nin gazellerindeki dıraht beyitleri, âşığın içinde bulunduğu durumu izah etmede ve şâirin edebi anlayışının yansımada rol oynayan bir araç mahiyetindedir.

Beyitte şâir, âşığı kuru bir ağaca benzetip yaşayabileceği bir meskeninin olmadığını dile getirerek kendisinin yerinin, sevgilisinin gül tohumlarının yetiştigi bahçe olduğunu söylemektedir.

*Berü döşekden ayırma beni ey gül-bün-i tâze
Dıraht-ı huşk-neşve nâ-pezîr-âsâ yerüm yokdur
G (50/15)*

(Ey taze gül fidanı! beni döşekten ayırma. Kuru sevinci olan ağaca yerim yoktur.)

Şâirin edebi anlayışının yansıdığı bu beyitte makam ve mevkinin kimseye sonsuza kadar mutluluk getirmediği, bu durumu adeta kuru bir ağaca teşbih ederek söz oyununa başvurup mecazın altında hakikati sezdirmediği görülmektedir.

*Şeref insâna zîb-i câme vü destârdan gelmez
Dıraht-ı huşke revnâk mihr-i pür-envârdan gelmez
G (80/1)*

(Sarıktan ve elbisenin süsünden insana şeref gelmez. Kuru ağacın güzelliğinin nurundan sevgi gelmez.)

Şâir, sosyal hayatta yetişen ve kendisini her konuda bilgi sahibi olarak niteleyen kişileri hicvetmektedir. Bu durumu çeşitli söz oyunları ile izah etmektedir.

*Dıraht-ı tâze bâr-ı ‘ömrden müsmir-ter it zannı
Ki lâ-büd münbit-i her seyyidü’l-ezhâr olur kible*

G (171/5)

(Yeni ağacın meyvesi, ömür yükünden yeni meyvesini verdi zannet. Her çiçeğin efendisi bu kadar bereketli olsa kible olur.)

Ebûbekir Kânî, şairlik vasfının yüceliğini ağaca benzeterek her konuda üstün olduğu bilgisini vermektedir.

*Elfâzdur semâr-ı dirahrt-ı tabî‘atum
Mâzmûn çâşnisi vü ma‘nâ çekirdegi*

G (222/3)

(Mizacım gereği sözlerim, meyve ağaçlarıdır. Kastedilen sözlerim, çeşitli anlamlar çekirdeğidir.)

2.1. Tûbâ

“Kökü gökte, dalları aşağıda cennet ağacıdır” (Parlatır, 2011: 1731). İslam mitolojisinde “Cennette bulunduğu inanılan olağanüstü büyüklükte bir ağacın adıdır. Meyveleri hiç tükenmeyen bu ağacın kökleri gökyüzünde dalları yeryüzünde olup cennet elbiseleri tomurcuklarından yapılmaktaydı” (Öztürk, 2016: 1158). Kânî’nin gazelindeki tûbâ ağacı beyti uzun oluşu yönü itibariyle sevgilinin uzun boyuna teşbih edilmektedir.

Şâir, beyitte cennet unsurları vasıtasıyla tûbâ ağacı, gölgesi ve uzunluğunu sevgilinin boyuna benzetmektedir.

*Rıdvân alup kadüñ kad-i Tûbâ vü Sidreye
İstebrakî-i sebz-i cinâni keser biçer*

G (57/4)

(Rıdvân sevgilinin boyunun ölçüsünü, tûbânın ve sidrenin boyundan alıp cennet-
teki sırmalı yeşil kumaşı keser biçer.)

2.2. Serv

“Servigillerden, uzun boylu zarif görünüşlü, küçük yapraklı kozalaklı bir
cins ağaç, selvidir” (Doğan, 1994: 693). Bir başka kaynakta: “1. Yaz kış yap-
raklarını dökmeyen ve yeşilliğini yitirmeyen güzel kokulu bir ağaç, selvi. 2.
Mec. Sevgilinin boyudur” (Parlatır, 2011: 1495). “Servi ve selvi dediğimiz
ağaçtır. Üç nev’idir. 1. Serv-i nâz, 2. Serv-i âzâd, 3. Serv-i sehîdir” (Onay, Hz.
Kurnaz, 2016: 173). Serv, şâirin gazelinde sevgilinin yürüyüşüne, duruşuna ve
boyuna benzetilmektedir.

Beyitte, âşığın bir arayış içerisinde olduğu bu arayışın sebebinin ise servi
boylu sevgili için olduğu belirtilmektedir.

*Arama dü-çâr olmadıgum bâg-ı fenâda
Ol serv-i sehî şiveli reftâruñ içündür*

G (44/2)

(Ben kötülük bahçesinde yakalanmış değilim beni orada arama. Arayışım endamlı
servinin nazlı yürüyüşü içindir.)

2.3. Çenâr

“Çınar ağacıdır” (Çağbayır, 2007: 928). Kavlan ağacı olarak da bilinmek-
tedir. Çıplak olan gövdesi hızlı ıslandığından ötürü elektriği nâkil eder. Yıldır-
ımların daha çok çınara inmesi bu özelliğinden dolayıdır (Onay, Hz. Kurnaz,
2016: 116). Kânî’nin gazelinde yer alan çenâr kelimesi teşhis sanatı ile güveni-
li oluşuna işaret edilmektedir.

Şâir, olumlu ve soyut kavramlar arasında yer alan mertlik kavramını, çınar ağacı-
nın dış görünüşü ve duruşu ile ilişkilendirmektedir.

*Cây-ı emân tokunmamadur keyf-i zâhide
Biz hiç semt-i merd-i çenâra varır mıyuz*

G (75/3)

(Zâhidin keyfi güvenilir yerlere dokunmamalıdır. Biz hiç çınarın güvenilir semtine varır mıyız?)

2.4. ‘Ar’ar

‘Ar’ ar ağacı: “Dağ servisi, ardiç ağacı. 2. Mec. boylu boslu güzel” (Parlatır, 2011: 95; Çağbayır, 2007: 279; Doğan, 1994: 34) olarak tabir edilmektedir. ‘Ar’ar kelimesi, sevgilinin boyu ile bağlantılıdır.

Beyitte sevgilinin, ‘ar’ar’a benzeyen uzun boyu ile âşığın sevgilisine kavuşma amaçlı geçirdiği uzun geceler arasında ilişki kurulmaktadır.

Uzadukca uzar efkâr-ı u’cûbe kıyâmetdür

Uzun gice olunca subh o kadd-i ‘ar’arum aîsam

G (116/6)

(Aklımda acayip düşüncelerin uzadıkça uzaması kıyamettir. Uzun geceden sonra sabah olsa da o ar’ar boylu sevgiliyi ansam.)

2.5. Kâfûr

“Hindistan ve Çin’de yetişen kâfur ağacının (Laurus camphora) zamkından elde edilen ve hekimlikte kullanılan beyaz, yarı şeffaf, kolaylıkla parçalanır ıtırılı madde [Eski edebiyâtımızda sevgilinin gerdanı için kullanılırdı]” (<http://lugatim.com/s/kafur>). Kânî, kâfur ağacını, renginden dolayı sevgilinin gerdanına teşbih etmektedir.

Renk bakımından kâfûr beyaz, şeffaf bir madde olmasıyla sevgilinin beyaz olan gerdanına teşbih edilmektedir.

Bakarken gerden-i kâfûr-gûna hîn-i bismilde

Nedür bu cûşîş-i pey-der-pey ey kassâb hûnumda

G (179/4)

(Besmele zamanında kâfûr renkli gerdanına bakarken ey kasap! Kanımda bir-biri ardınca olan coşkunluk nedir?)

Sonuç

On sekizinci asırda Tokat şehrinde dünyaya gelmiş ve Mevlevî tarikatına bağlı olan Kânî, mizâhî gereği hazır cevap, nükteci özelliğiyle dönemin

dikkat çeken şâirlerindedir. Ortaya konulan bu çalışmayla Kânî dîvânında sosyal hayat unsurları arasında yer alan ağaç ve çiçeklerin görünümleri incelenmeye çalışılmıştır. Geçmişten günümüze kadar güzellikleri, cezbedici kokuları, şifâ verici vasıfları, estetik- zevk ve süs eşyaları unsurlarından olan çiçek ve ağaçlar Klasik Türk şiirinde önemli bir yere sahip olmuştur. Ebûbekir Kânî'nin gazellerinde tespit edilen çiçekler; gül, lâle, reyhân, sünbül goncadır. Ağaçlar; dıraht, tûbâ, serv, çenâr, şimşâd, 'ar'ar ve kâfur gibi isimlerdir. Şâirin gazellerindeki beyitlerde yer alan gül çiçeğinin görünümü "bûy-ı gül, gül-gûn, gül-beden, lezzet-i gül-bûse-i hûbân, gül-i peymâne, gül-bûn-i kânum" gibi terkipler şeklinde görülmüştür. Mana açısından gül; sevgilinin güzellik unsurlarından olan öpüşüne, bedenine, gülüşüne ve yanaklarına teşbih edilmiştir. Şekil yönünden, kadehe ve içindeki şarabın kırmızılığına da işaret edilmiştir. Koku yönünden, sevgili ve Hz. Muhammed'in kokusuyla ilişkilendirilmiştir. Lâle çiçeği, "dâg-ı lâle-gûnum" terkipleri şekliyle tespit edilmiştir. Lâle'nin, âşığın gönlünde meydana gelen yaraya teşbih edildiği görülmüştür. Reyhân çiçeği mana bakımından, sevgilinin saç teline benzetilmiştir. Sünbül, şekil ve koku açısından sevgilinin saçına teşbih edilmiştir. Gonca renk-şekil yönünden sevgilinin açılmamış dudağıyla ilişkilendirilir. Ağaç kavramının görünümü "dıraht-ı huşk-neşve, dıraht-ı huşke, dıraht-ı tâze, semâr-ı dıraht-ı tabî'atum" şeklinde ele alınmıştır. Anlam açısından dıraht şâirin edebi anlayışı hakkında da bilgi edinmemizi sağlamıştır. Tûbâ, serv, 'ar'ar ağaçları uzun oluşları bakımından sevgilinin boyunun uzunluğu ile ilişkilendirilmiştir. Çenâr ağacının dış görünüş ve duruşuyla olumlu ve soyut kavramın izahında kullanılmıştır. Kâfur, renk bakımından sevgilinin gerdanına benzetilmiştir. Dıraht vasıtasıyla şâirin nüktedan ve sosyal hiciv özelliği de tespit edilmiştir. Çiçekler ve ağaçlar, hangi yüzyılda olursa olsun ahenk ve edebi yönüyle zevk kaynağı mahiyeti taşıyan unsurlar arasında yer almıştır.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

"Birinci yazar; Sibel Ökmen'in makaleye katkısı %50, İkinci yazar; Havva Koç'un makaleye katkısı %50'dir."

Destek Beyanı

"Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir."

Çıkar Beyanı

“Makalenin yazarları arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.”

Kaynakça

- Açıl, Berat (2015). Klasik Türk şiirinde Estetik Olarak Çiçekler, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S.5, Bahar, s. 1-28.
- Ayverdi, İlhan (2010). Misalli Büyük Türkçe Sözlük. İstanbul: Kubbealtı neşriyat.
- Bayram, Yavuz (2007) Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, sayı 2/4, 2007, s. 209-219
- Banarlı, Nihat Sami (1983). Resimli Türk edebiyatı Tarihi Cilt 2, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Çağbayır, Yaşar (2007) Ötüken Türkçe Sözlük, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Devellioğlu, Ferit (2016). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Doğan, Mehmet (1994). Temel Büyük Türkçe Sözlük, İstanbul: Bahar Yayınları
- Horata, Osman (2009). Has Bahçede Hazan Vakti. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kânî, Ebubekîr (2017). Kânî Divânı (Haz. İlyas Yazar), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel müdürlüğü.
- Kaya, Bayram Ali (2015). Klâsik Türk Şiirinde Şifâlı Bitkiler Üzerine Bir Deneme, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S.15, s.263-314.
- Kurnaz, Cemal (1986). Muallim Naci Osmanlı Şairleri, Ankara: Asımlar Matbaası.
- Mengi, Mine (2015). Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Necatigil, Behçet (2016). Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Parlatır, İsmail (2011). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Ankara: Yargı yayınevi.
- Onay, T., Ahmet (2016) Açıklamalı Divân Şiiri Sözlüğü (Haz. Cemal Kurnaz), Ankara, Kurgan Edebiyat.

Özön, Mustafa Nihat (1988). *Küçük Osmanlıca Türkçe Sözlük*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Öztürk, Özhan (2016). *Dünya Mitolojisi*, Ankara: Nika Yayınevi.

Pala, İskender (2015). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.

Şentürk, Ahmet Atilla (2012). *Eski Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tahir, M. Bursalı (2016). *Osmanlı Müellifleri (Haz. Yekta Saraç) Cilt 2*, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

Tanyu, Hikmet (1988). *Ağaç, İslam Ansiklopedisi, Cilt 1*, İstanbul: DİA.

Yakut, Emrullah, Şahin, Esmâ, Oktay, Adnan (2017). *Eski Türk Edebiyatı Ders Kitabı*, Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.

(<http://lugatim.com/s/kafur>) Erişim Tarihi: 11.11. 2022.

Extended Summary

Human beings have been endeavoring to make sense of their existence in the universe throughout the history of mankind. After finding solutions to their physical needs such as shelter, nutrition and protection from external factors, they give their orientation to nature. They tried to observe the changes in nature and reflect what they learned as a result of these observations to other areas of their lives. As a matter of fact, they apply to the field of literature, which is a part of social life, as an interpreter of emotions, with the awareness that writing is the best tool that will document their observations, based on the phrase "spoken words fly away, written words remain." Classical Turkish literature, which was fed by oral and written sources that formed the pre-Islamic period, is a field of literature that has subsequently been expanded in terms of structure with the effect of individuality and collective consciousness. The proposition, the elements of imagination and all the factors that make up the society, are the important elements of this field of literature. Flowers and trees are among the elements that have an important role in the community life. Their use as a cure for various diseases, their charming scents and even its use as ornaments have been remarkable in terms of aesthetics and art. Owing to these qualities, they are often reflected on the poems of our poets in our Classical Turkish literature. In Classical Turkish literature, flowers were identified mostly with the names of *çeçek*, *şükuf*, *ezhar*, and *zehre*. Trees were identified with the words *diraht* and *şecer*. In addition to these names, in the divans, it is possible to come across many flower names such as *göl* (rose), *lale* (tulip), *sümbül* (hyacinth), *reyhan* (basil), *gonca* (bud), and *süsen* (iris), which are among the flower types. In addition, names such as *tüba*, *serv*, *çenar*, *şimşad*, and 'ar'ar are seen among the tree species. In their couplets, our poets used especially flowers and trees in a metaphorical sense other than their real meaning, and thus they undertook new meanings. The aim of the present study is to draw attention to how our poets in Classical Turkish literature addressed flowers and trees. In order to clarify the subject, we tried to comment on the appearances of flowers and trees in the divan of Ebubekir Kâni, who lived in the eighteenth century and became a member of the Mevlevi order,

and then took office in certain levels of the state. When it comes to the method used in the study, the qualitative research method was employed and a literature review was conducted on the field of Classical Turkish Literature and the subject elements in the poems of its poets. As a result of the literature review, various related studies that were decided for the study were applied. In the literature review, document analysis was mostly done as data collection method. As a result of the literature review, the works of numerous names such as İlyas Yazar, Ahmet Talat Onay, Berat Açıl, Beşir Ayvazoğlu, Nihat Sami Banarlı, Osman Horata, Ali Bayram Kaya, Cemal Kurnaz, İskender Pala, and Ferit Devellioğlu were used among the main reference names. In the axis of the subject we have discussed, the references were read with great care to clarify the study. The names of flowers that were meticulously reviewed and identified on Ebubekir Kâni's divan were lâle, gül, sünbül, reyhan, and gonca; whereas, names such as dıraht, tûba, serv, çenar, şimşad, 'ar'ar, and kâfur were identified in trees. When examining the number of the identified flowers, it was determined that gül was twenty-one, lâle was one, reyhan was one, sünbül was two, and gonca was one. When it comes to the number of trees, dıraht was four, tûba was one, serv was three, çenâr was one, şimşâd was two, 'ar'ar was one, and kâfur was one. Furthermore, it was observed that flowers and trees were examined metaphorically as well as their literal meaning features. Each flower and tree gained new meanings with the help of poets in Classical Turkish literature, which is a world of meanings. We can assert that the identified flowers and trees took on new meanings based on their color, shape and smell, and their healing aspects. One of the conclusions drawn in the analysis of the couplets determined especially about flowers was that the elements of lover and beauty, which is an important type in Classical Turkish literature, are related to the characteristics of flowers. Gül points to the lover's lips, mouth and face in terms of color, delicacy, and shape. In addition, reyhan and sünbül point to lover's hair in terms of shape and fragrance. In terms of shape, the flower lale resembles the glass in the hootchfest and the black spot in the middle of the lale signifies the scar in the heart of the lover type. Among the identified trees, serv, tuba and 'ar'ar gained meaning for the description of the lover's amble. In terms of color, the white color of the tree kâfur is likened to the neck of the lover, which is one of the elements of beauty. Among the identified tree species, the tree çenar features the translator of the poet's feelings. For example; the poet preferred to do his satire, which he wanted to do for the types like the ascetic in the period in which he lived, by means of the tree çenar. As a result of the study, it is understood that no matter what period it is, flowers and trees have an important place in literary sense or real life. In Classical Turkish literature, flowers and trees gained new meanings in the works of our poets. To speak it again, the aim of the present study is to try to comment on the appearance of flowers and trees in the divan of Ebubekir Kâni, who lived in the eighteenth century. We hope that this study would set an example for researchers who continue their studies in the field of Classical Turkish literature.